

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ

Турбота про здоров'я дітей є одним з основних показників ставлення держави до проблем підростаючого покоління. Разом з тим саме стан справ у цій сфері викликає занепокоєння. Упродовж останніх років в Україні зберігається тенденція до погіршення стану здоров'я дітей, зумовлена негативними факторами соціально-економічного, екологічного та психоемоційного характеру. Залишається високим рівень інвалідності серед дітей, що є одним з найбільш несприятливих явищ у комплексі характеристик стану здоров'я та соціального благополуччя населення. Не вдається уникнути тенденції до зростання кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме тому одним із найважливіших стратегічних завдань нашої держави в забезпеченні соціального захисту дитинства є реалізація їх права на оздоровлення і належне медичне обслуговування.

На міжнародному рівні питання охорони здоров'я дітей регулюються Декларацією прав дитини (1959) [5, 16]; Конвенцією про права дитини (1989), яка набула чинності для України з 27 вересня 1991 р. [5, 17]; Конвенцією про обов'язковий медичний огляд дітей та підлітків, зайнятих на борту суден № 16 (1921) [5, 254]; Конвенцією про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці у промисловості № 77 (1946) [5, 255]; Конвенцією про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці на непромислових роботах № 78 (1946) [5, 247].

Необхідність охорони дитини також була передбачена Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року, Європейською соціальною хартією (переглянутою) 1996 р., Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права, 1966 р., документами спеціалізованих установ ООН, таких як МОП, ЮНЕСКО тощо. В Україні діє ряд міжнародних програм, направлених на вдосконалення системи охорони здоров'я дітей і матерів. Міжнародну допомогу на користь дітей України надають установи ООН, Європейський Союз, Організація економічного співробітництва і розвитку, уряди США, Німеччини, Японії, Канади, Нідерландів, Великобританії, Франції, Швейцарії, Італії, Єгипту, а також ряд міжнародних фондів і неурядових організацій. За період 1994–2005 рр. в Україні були реалізовані програми, які фінансувалися ПРООН, ЮНІСЕФ, ВІЗ, Агентством по міжнародному розвитку США, зокрема «Українська ініціатива по охороні здоров'я», «Програма контролю смертності серед жінок, малюків і дітей», «Програма з прав дитини», «Програма ліквідації йодозалежних захворювань», «Ініціатива лікарні, дружньої дитини», «Чорнобильський проект гуманітарної допомоги і реабілітації», «Проект Надія — експериментальна ініціатива по лікуванню туберкульозу», «Програма охорони здоров'я і розвитку молоді», програма «ЮНЕСКО — Чорнобиль» (проект № 64 «Ство-

рення центрів соціально-психологічної допомоги населенню, потерпілому унаслідок Чорнобильської катастрофи») і багато інших.

Питання охорони здоров'я дітей, реалізації їх прав на користування послугами системи охорони здоров'я, засобами лікування і відновлення здоров'я і забезпечення доступності таких послуг для кожної дитини відображені в Конституції України [1, 141], Основах законодавства України про охорону здоров'я [5], Кодексі законів про працю України, Сімейному кодексі України, законах України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р., «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 р., «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16 листопада 2000 р., «Про забезпечення санітарного і епідеміологічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р.; у постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної програми відпочинку та оздоровлення дітей на період до 2008 року», «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» від 5 квітня 1994 р. № 228, в указах Президента «Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» на період до 2005 року» від 24 січня 2001 р. № 42/2001, «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей» від 30 грудня 2000 р. № 1396/2000, «Про затвердження заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» від 17 жовтня 1997 р. № 1153/97, «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» від 11 липня 2005 р. № 1086-2005; у наказі Міністерства охорони здоров'я № 16 від 21 січня 2002 р. «Про внесення змін та доповнень до переліку захворювань, які дають право на усиновлення дітей без дотримання строків їх перебування на обліку в Центрі усиновлення дітей при Міністерстві освіти та науки України» [6] та в інших законах та підзаконних нормативних актах.

Обов'язком держави є піклування про здоров'я людини і забезпечення його охорони. Важливим положенням, спрямованим на турботу про здоров'я людини, є норма ст. 49 Конституції України, яка проголошує, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності, дбає про розвиток культури і спорту, забезпечує санітарно-епідеміологічне благополуччя. Крім цього, ст. 50 Конституції України проголошує право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Згідно з ч. 3 ст. 52 Конституції України на державу покладається утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування тощо [1, 141].

У ст. 7 Основ законодавства України про охорону здоров'я, затверджених Законом України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII [2], визначаються ос-

новні державні гарантії права на охорону здоров'я. Держава гарантує дітям та підліткам медичну допомогу, яка забезпечується лікувально-профілактичними і оздоровчими закладами, дитячими поліклініками, лікарнями, диспансерами, санаторіями та іншими закладами охорони здоров'я.

Законом України від 26 квітня 2001 р. «Про охорону дитинства» визначаються умови соціального захисту дітей-сиріт [6]. Закон передбачає систему заходів щодо охорони дитинства, серед яких забезпечення належних умов для охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного та соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності. Даним Законом гарантується право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я. Держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формування навичок здорового способу життя. Крім цього, держава забезпечує захист прав дітей-інвалідів з вадами розумового або фізичного розвитку; захист дітей, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; здійснює допомогу дітям, ураженим ВІЛ-інфекцією, та дітям, хворим на інші невиліковні та тяжкі хвороби тощо.

У 2005 р. було прийнято Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [3, 147]. Цей Закон є комплексним та спеціалізованим нормативно-правовим актом у сфері захисту прав дітей і заслуговує на особливу увагу. Законом визначаються засади державної політики щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, серед яких — встановлення мінімального стандарту медичного обслуговування тощо. Стаття 34 Закону встановлює, що центральний орган виконавчої влади у сфері охорони здоров'я забезпечує медичне обслуговування (у тому числі стоматологами-ортопедрами) дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у межах, не нижчих за мінімальні соціальні стандарти. Обов'язкові медичні огляди всіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюються двічі на рік. У разі потреби здійснюються взяття дітей на диспансерний облік, постійний медичний нагляд за ними і своєчасне лікування. Навчально-виховним закладам забезпечується пріоритетне постачання необхідних медикаментів, медичної апаратури та обладнання, засобів корекції фізичного розвитку.

Медичне забезпечення дітей у різних навчальних закладах здійснюється на безоплатній основі медичними працівниками, які входять до штату цього закладу або відповідних закладів охорони здоров'я, і передбачає проведення обов'язкових медичних оглядів, у тому числі медичних оглядів перед профілактичним щепленням (згідно з календарем щеплень), надання невідкладної медичної допомоги на догоспітальному стані, організацію заходів для госпіталізації [4, 476].

Також Указами Президента України «Про затвердження заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» від 17 жовтня 1997 р. № 1159/97, «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» від 11 липня 2005 р. № 1086-2005, постановами КМУ «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» від 5 квітня 1994 р. № 228, «Про затвердження державної програми відпочинку та оздоровлення дітей на період до 2008 року», «Про деякі заходи, що стосуються державної підтримки сімей з неповнолітніми дітьми працівників органів внутрішніх справ, загиблих при виконанні службових обов'язків» (1998), ухвалами КМУ «Про пільгову відпустку медикаментів по рецептах лікарів при амбулаторному лікуванні для окремих категорій населення» (1992), «Про пільгове забезпечення інвалідів автомобілями з ручним управлінням і мотоколясками» (1993), «Про додаткові соціальні гарантії для малозабезпечених сімей з хворими дітьми і дітьми першого і другого року життя» (1994), «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту і матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» (1994) [6] встановлений ряд пільг для надання медичної допомоги дітям-сиротам, дітям-інвалідам і дітям з малозабезпечених сімей; поставлено завдання запровадити нові ефективні форми профілактики соціального сирітства, забезпечити створення мережі соціальних центрів матері і дитини, соціальних гуртожитків, центрів для ВІЛ-інфікованих дітей, збільшення кількості центрів соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх; створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги дітям-сиротам і дітям, які залишилися без піклування батьків.

Зважаючи на значимість проблеми, в Україні визначені стратегічні напрями охорони здоров'я матерів і дітей в умовах соціально-економічних реформ, які включають вакцинацію, догляд до і після пологів і питання планування сім'ї. Протягом п'яти років в Україні був прийнятий ряд важливих національних програм, які зробили відчутний внесок в поліпшення медичного обслуговування дітей. Серед них Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорона материнства і дитинства в Україні, Державна програма відпочинку та оздоровлення дітей на період до 2008 року, Національна програма планування сім'ї і Національна програма «Діти України».

Але, незважаючи на значну кількість законодавчих актів у сфері правового регулювання охорони здоров'я дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, численні позитивні результати вирішення цього питання, багато аспектів цієї проблеми залишаються досить не вирішеними. Аналіз усіх показників у сфері охорони здоров'я приводить до висновку, що в Україні сьогодні відсутня ефективна система охорони здоров'я та якісного надання медичної допомоги. Реальний стан охорони здоров'я в Україні залишається незадовільним. Для того щоб передбачені законодавством право на охорону здоров'я та право на медичну допомогу не були декларацією, необхідно вдосконалювати законодавство України щодо медичного забезпечення дітей-сиріт, у зв'язку з чим доцільно:

1) у законодавстві необхідно не тільки декларувати можливість отримання якісної, загальнодоступної, безоплатної медичної допомоги дітям та підліткам, але й закріплювати конкретні обов'язки держави та посадових осіб щодо забезпечення такою допомогою тих, хто її потребує, у першу чергу дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа;

2) здійснювати першочергове забезпечення медичних та оздоровчих дитячих закладів необхідними продуктами харчування, ліками, медичним обладнанням, що повинно бути у відповідних статтях Закону України «Про державний бюджет»;

3) визначити доцільність лікування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа за кордоном. Використовувати повною мірою можливості національних санаторіїв та лікарень щодо лікування в них дітей цілий рік. Направляти лікуватися за кордон лише дітей з тяжкими формами захворювання;

4) заборонити приватизацію і репрофілювання спеціальних дитячих санаторно-курортних установ для інших потреб.

Таким чином, медичне забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа можна визначити як комплекс медичних заходів, спрямованих на лікування і оздоровлення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, що здійснюються для відновлення порушених функцій організму дитини та набуття ними працездатності. Медичне забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на належному рівні та державна підтримка в цьому будуть сприяти ефективнішій реабілітації та оздоровленню дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Тому профілактичний напрямок системи охорони здоров'я є складовою активної соціальної політики держави, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я нації, соціальний захист найбільш незахищених прошарків населення.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Прийняті Верховною Радою України 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 4. — Ст. 19.
3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 6. — Ст. 147.
4. Положення про дошкільний навчальний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 476.
5. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. — К., 2003. — 412 с.
6. zakon.rada.gov.ua.